

Особливості перекладу власних імен у творі Льюїса Керрола “Аліса в Країні Див”

Власне ім'я – дивовижний мовний знак. Маючи силу виділення, воно вказує на один конкретний об'єкт, але не класифікує його, не відносить до розряду ідентичних об'єктів. Зокрема, В.А.Ніконов розрізняє три типи значень власних імен, що відображають діахронічний рух імені в суспільстві: 1) до-антропонімічне (етимологічне); 2) антропонімічне (вказівне); 3) від-антропонімічне, – та розглянути їх на матеріалі твору Льюїса Керрола “Аліса в Країні Див” [7, с. 111].

Усі нині існуючі імена пройшли через першу стадію розвитку. Для багатьох з них відновити її, навіть зусиллями досвідчених спеціалістів, неможливо. Деякі, навпаки, добре зберегли свою внутрішню форму, тобто можуть бути досить легко співвіднесені з тим початковим поняттям, яке лягло в основу першого позначення власного імені. У художній літературі етимологічне значення широко представлене в так званих промовистих іменах (*speaking names*), які і цікавлять нас більш за все. Це імена, за формою ідентичні іменникам-загальним назвам, що позначають характеристику, найбільш властиву персонажеві. Наприклад, в “Алісі в Країні Див” Льюїса Керрола це *The March Hare, the Hatter, the Dormouse, the Mock Turtle* тощо.

Прототипом *The Hatter*, або Капелюшних Справ Майстра, одного з учасників Божевільного Чаювання, був торговець меблями Теофіль Картер. За пропозицією Керрола, ілюстратор “Аліси в Країні Див” Теніел навіть малював Капелюшника з Картера. Картера прозвали Божевільним Капелюшником – частково тому, що він завжди ходив в циліндрі, частково через його ексцентричні ідеї.

Утім, образ цей, як більшість героїв Керрола, багатоплановий. Починаючись прямою аналогією з реальною, живою особою, він стрімко розширюється, вбираючи в себе риси, зрозумілі вже не тільки вузькому колу людей, а цілій нації. Капелюшних Справ Майстер – вже не просто дивак Теофіль Картер. Це персонаж фольклорний: про нього мовиться у відомому прислів'ї “Божевільний, як капелюшник”. Походження цього прислів'я не повністю зрозуміле й досі викликає дискусії. Можливо, що прислів'я відображає цілком реальний стан речей. У XIX в. при обробці фетру використовувалися певні препарати, до складу яких входили свинець або ртуть (зараз вживання цих речовин заборонене майже в усіх країнах). Тому отруєння цими речовинами було професійною хворобою капелюшних справ майстрів – нерідко воно викликало божевілья. Отже, в свідомості англійців божевілья було такою ж ознакою шляпників, як в нашій – хитрість Лисички-Сестрички або голодна жадібність Вовка [9, с. 108-110].

Подібну етимологію можна прослідкувати і в іменах таких персонажів твору, як *March Hare, the Dormouse, the Mock Turtle*.

Говорячи про антропонімічне (вказівне) значення, слід зауважити, що переважна більшість власних імен входить в художній твір аналогічно синсемантичним словам. Не маючи в ізольованому стані власного предметно-логічного значення, вони підлягають реалізації тільки в контексті й вимагають для виконання своєї називної, виборчої, вказівної функції обов'язкового лексичного вказівного мінімуму. Тому поява імені персонажа до його представлення читачу створює ефект “початку з середини”, продовження оповідання, що почалося раніше, згадування осіб та подій, вже немовби відомих читачу, тобто збільшує смислову ємність твору.

Алісу в своєму творі Льюїс Керрол називає “*the poor child*”, “*the little girl*” і т. п. Кожен такий випадок висвітлює одну рису персонажа, який називається, і емоційний фон однієї комунікативної ситуації. Об'єднуючись, вони створюють більш-менш різноманітну кваліфікацію даного персонажа, яка включається у формування змістовної структури імені.

Від-антропонімічне значення виражає суспільну оцінку носія імені, яка переноситься на саме ім'я: “Аліса в Країні Див” – це повнокровне семантичне утворення, що відображає властивість свого референта – дівчинки Аліси. Отже, індивідуально-художнє значення загальної назви є результатом її неодноразового використання в різних контекстах для позначення різних референтів за якою-небудь однією ознакою кожного.

Усі ці три типи значень власних імен мали свій вплив і на особливості перекладу їх у творі Льюїса Керрола “Аліса в Країні Див”. Докладніше ми можемо розглянути цей зв'язок у таблиці.

Основними проблемами, які поставали при перекладі власних імен у творі Льюїса Керрола “Аліса в Країні Див”, були:

1. Зв'язок імен вигаданих персонажів із реально існуючими людьми, які були добре відомі першим слухачам казок. М.Гарднер пояснює читачам, що the Duck – це Duckworth, викладач математики і колега Керрола, the Logy – Logina, старша з сестер Ліддел, якій в час створення казки було 13 років; the Eaglet – молодша 8-річна сестра Edith; the Dodo – сам Льюїс Керрол, бо його справжнє ім'я Чарльз Лютвидж Доджсон, the Dormouse – стара няня сестер Ліддел, the Mouse – гувернантка [10, с.63].

Кожен із перекладачів використовував власний прийом перекладу цих імен. Так однокленні імена Керрола, що суміщали в собі родові й особисте (вірніше, натяк на особисте), стали в перекладі Н.Демурової двочленами. Перший компонент передавала родова ознака, другий – приватна, особиста (Eaglet – “Орленок Ед” (натяк на Едит), Logy – “Попугайчик Лори” (натяк на Лорину), Dodo – “Птиця Додо”).

У Б.Заходера цих фантастичних істот звали “Утка и Попугай, Стреляный Воробей и Орленок Цып-Цып, и даже вымершая птица Додо, он же Ископаемый Дронт” [3].

Н.Старилов використав прийом транскодування та описового перекладу і передав цей уривок таким чином: “Утенок Дак и вымершая птица Дронт и попугай Лори и орленок Игл” [6].

2.Зв'язок імен у творі з англійським фольклором: The March Hare, The Hatter, The Cheshire Cat. Наприклад, The March Hare є матеріалізацією англійської ідіоми “божевільний, як березневий заєць” (mad as a March hare). The Cheshire Cat – персонаж, що матеріалізує англійський вираз “посміхається, як чеширський кіт”. Його знаменита усмішка, що існує сама по собі, зобов'язана характерному для всього твору Керрола софізму (“якщо існують коти без усмішки, то може існувати і усмішка без кота”), коли за наче зрозумілою словесною побудовою відкривається явно абсурдний сенс.

Переклади цих імен особливо не відрізняються, і у всіх варіантах звучать як “Чеширский Кот” та “Мартовский Заяц”, за винятком варіантів В.Набокова, у якого March Hare став “Масляничним Котом”, та Б.Заходера, який назвав свого персонажа “Очумелым Зайцем” для підкреслення його “божевілля”.

3. Відсутність в англійській мові граматичної категорії роду – російські перекладачі здебільшого намагалися зберегти в іменах персонажів чоловічій рід: “Мартовский Заяц”, “Чеширский Кот”, “Робин Гусь”, але в деяких випадках не було іншого вибору, як “перетворити” їх на жінок: “Гусеница”, “Горлица”, “Мышь”.

Тож, ми побачили основні проблеми, що поставали перед перекладачами під час роботи з власними іменами у творі Льюїса Керрола “Аліса в країні Див”. Кожен із перекладачів використовував свій власний прийом для передачі того чи іншого значення власного імені, і обрати кращий із них дуже важко. Нам залишається тільки читати й насолоджуватися.

Література

1. Carrol Lewis. Alice's Adventures in Wonderland. – London: Penguin Popular Classics, 1994. – 152 p.
2. Керрол Льюїс. Аліса в Країні Див. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2006. – 121 с.
3. Кэрролл Льюис. Приключения Алисы в Стране чудес: Пер. с англ. Ю. Нестеренко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lib.ru/CARROLL/alisa_yun.txt
4. Кэрролл Льюис. Приключения Алисы в Стране чудес: Пер. с англ. Н. Старилов. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lib.ru/CARROLL/alisa_star.txt
5. Кэрролл Льюис. Алиса в Стране чудес: Пер. с англ. А. Кононенко. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lib.ru/CARROLL/alisa_kononenko.txt
6. Кэрролл Льюис. Алиса в Стране чудес: Пер. с англ. Э. Орла. – М.: Детская литература, 1988. – 144 с.
7. Никонов В.А. География фамилий. – М.: Наука, 1988. – 198 с.
8. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2002. – 564 с.
9. Демурова Н.М. О переводе сказок Кэрролла // Сквозь зеркало и что там увидела Алиса, или Алиса в зазеркалье. – М.: Наука, 1991. – 210 с.
10. Гарднер Мартин. Математические фокусы и головоломки. – М.: Наука, 1978. – 128 с.
11. Струк Т.В. Проблема адекватності в перекладі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pereklad.kiev.ua/ua/theory/probladekvatn/>